

ΕΚΤΑΚΤΟΣ ΣΥΝΕΔΡΙΑ ΤΗΣ 7ΗΣ ΜΑΡΤΙΟΥ 1996

ΠΡΟΕΔΡΙΑ ΙΩΑΝΝΟΥ ΠΕΣΜΑΖΟΓΛΟΥ

ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΒΙΒΛΙΟΥ

Ζαχαρία Ν. Τσιρπανλή, *Ἀνέκδοτα έγγραφα για τὴ Ρόδο καὶ τὶς νότιες Σποράδες ἀπὸ τὸ Ἀρχεῖο τῶν Ἰωαννιτῶν Ἱπποτῶν 1421-1453.*

Ὁ Ἀκαδημαϊκὸς κ. Ἀγαπητὸς Τσοπανάκης λέγει τὰ ἑξῆς:

Ὁ ἀγαπητὸς συνάδελφος κ. Μανούσκακας εἶχε τὴν τύχη νὰ δημιουργήσῃ δύο ἀξιόλογους διαδόχους στὴν μεσαιωνικὴ ἱστορία, τὸν κ. Ἰ. Χασιώτη, καθηγητὴ τῶρα στὴν Θεσσαλονίκη καὶ τὸν κ. Ζαχαρία Τσιρπανλή, καθηγητὴ τῶρα στὰ Γιάννενα.

Καὶ οἱ δύο ἀσχολήθηκαν μὲ ἐγγραφα τῆς Βενετίας, ὁ κ. Τσιρπανλὴς ὅμως, λόγῳ καταγωγῆς ἀπὸ τὴν Κῶ, στράφηκε στὴν ἀναζήτηση καὶ μελέτῃ τῶν ἐγγράφων τοῦ Τάγματος τῶν Ἱπποτῶν τοῦ Ἀγίου Ἰωάννου, τὰ ὁποῖα βρίσκονται τῶρα στὴ Μάλτα.

Οἱ Ἱππότες αὐτοὶ ἦταν γενικὰ δυτικοευρωπαῖοι, κατέλαβαν γιὰ λίγον καιρὸ τοὺς Ἀγίους Τόπους καὶ τὴν Κύπρο, γιὰ νὰ καταλήξουν τελικὰ στὴν Ρόδο, Κῶ καὶ τὰ λοιπὰ Δωδεκάνησα, ποὺ τὰ ὀχύρωσαν καὶ ὀργάνωσαν ἔτσι, ὥστε νὰ μποροῦν νὰ τὰ ὑπερασπίζονται ἀπὸ τὸ 1309 ἕως τὸ 1522 ἀπὸ τὶς ἐπιδρομὲς τῶν Τούρκων κυρίως. Μιὰ ἱκανοποιητικὴ ἱστορία τοῦ Τάγματος μὲ βάση τὰ ἀρχεῖα γράφτηκε ἀπὸ τὸν G. Bosio στὰ 1594, ἐνῶ οἱ μελέτες τῶν ἀρχείων αὐτῶν ἀπὸ Ἑλληνες ἐρευνητὲς ἦταν ὡς τῶρα περιορισμένες.

Ὁ κ. Τσιρπανλὴς ἐργάστηκε στὰ ἀρχεῖα αὐτὰ σὲ τρεῖς περιόδους, τὸ 1967, 1981 καὶ 1988, μελετώντας ἀνέκδοτο ὕλικὸ ἀπὸ τὸ 1421 ἕως τὸ 1522. Ἡ ἐπιλογή του στηρίχθηκε στὴν ἂποψη ὅτι οἱ μελέτες τῆς α' ἑκατονταετίας (1309-1421) εἶναι ἀρκετὰ ἱκανοποιητικὲς καὶ ὅτι ἡ ἐπισκόπηση τῆς β' ἑκατονταετίας παρουσιάζει περισσότερο ἐνδιαφέρον, λόγω τοῦ ὅτι οἱ διοικητικοὶ θεσμοὶ τοῦ νέο νησιωτικοῦ κράτους τῶν Ἱπποτῶν εἶναι πιὸ συγκεκριμένοι καὶ φανερόνουν ἐμπορικὴ, οἰκονομικὴ καὶ πνευματικὴ ἀνάπτυξη τῶν νησιωτῶν.

Προγραμματίσει λοιπὸν ὁ κ. Τσιρπανλὴς τρεῖς τόμους γιὰ τὴν περίοδο αὐτὴν, ἀπὸ τοὺς ὁποίους ἔχουμε μπροστὰ μας τὸν πρῶτο, ποὺ φτάνει ὡς τὰ 1453, δηλ. τὴν

άλωση τῆς Πόλης ἀπὸ τοὺς Τούρκους. Ὁ δεύτερος θὰ καλύψῃ τὰ χρόνια ἀπὸ τὸ 1454 ὡς τὸ ἔτος τοῦ μεγάλου σεισμοῦ στὴν Ρόδο, δηλ. τὸ 1481 καὶ ὁ τρίτος στὰ ὑπόλοιπα 40 χρόνια (1482-1522).

Τὰ ἔγγραφα ποὺ ἐκδίδονται στὸν τόμο αὐτὸν εἶναι 342, ἀπὸ τὰ ὁποῖα τὰ 298 εἶναι γράμματα στὴν κοινὴ λατινικὴ τῆς ἐποχῆς, τὰ 42 στὰ μεσαιωνικὰ ἰταλικά καὶ τὰ δύο στὴν κοινὴ νεοελληνικὴ μορφή τῆς γλώσσας μας.

Πρέπει νὰ τονίσουμε ὅτι ἡ ἀνάγνωση τῶν ἐγγράφων αὐτῶν δημιουργεῖ πολλὰ προβλήματα καὶ χρειάζεσθαι ἡ ἐπιμονὴ καὶ ἡ ἐπιμέλεια ποὺ ὁ κ. Μανούσακας ἐνέπνευσε στοὺς μαθητές του, γιὰ νὰ ἐπιτευχθῇ τὸ καλύτερο δυνατὸ ἀποτέλεσμα.

Ὡς πρὸς τὴν ἐπεξεργασία καὶ ἀξιοποίηση τῶν στοιχείων ποὺ αὐτὰ περιλαμβάνουν, ὁ κ. Τσιρπανλῆς προσφέρει μικρὴ περίληψη πρὶν ἀπὸ κάθε ἔγγραφο μὲ ὅσες διασαφήσεις χρειάζεται αὐτό.

Σημαντικότατη προσφορὰ ὅμως τοῦ ἐρευνητῆ εἶναι ἡ ἐκτεταμένη εἰσαγωγὴ τῶν 212 σελίδων, ἡ ὁποία, ὕστερα ἀπὸ τὰ σύντομα εἰσαγωγικά γιὰ τὴν σημασίαν καὶ τὸν σκοπὸ τῆς ἐκδόσεως, τὴν ἐπιλογὴν τῶν ἐγγράφων καὶ τὴν χρονικὴν διάρθρωσιν τῆς ἐργασίας, ἐξετάζει τὰ οὐσιαστικὰ στοιχεῖα ποὺ προσφέρουν τὰ ἔγγραφα ποὺ ἐκδίδει σ' αὐτὸν τὸν τόμο καὶ ἀφοροῦν τοὺς ἀνθρώπους, ἐλεύθερους, δούλους, ναυτικούς, τεχνίτες κλπ., τοὺς θεσμοὺς μέσα στοὺς ὁποίους λειτουργοῦσε τὸ Τάγμα τῶν Ἱπποτῶν, τὴν διαστρωμάτωσιν τοῦ πληθυσμοῦ στὶς πόλεις καὶ τὰ χωριά, τὰ ἐπαγγέλματα ποὺ ἀσκοῦσαν οἱ ἄνθρωποι, τὴν παρουσίαν Ἑβραίων πρὶν ἀπὸ τὴν ἀφίξιν τῶν Ἰσπανοεβραίων, τοπογραφικὰ καὶ οἰκοδομικὰ προβλήματα, μνημόνευσιν ἐκκλησιῶν καὶ μοναστηρίων ποὺ μαρτυροῦνται στὰ ἔγγραφα, τὸ τοπωνυμικὸ καὶ προσωπογραφικὸ ὕλικὸ ποὺ τὰ ἴδια προσφέρουν στὴν ἐρευναν, τὰ προϊόντα, τὴν οἰκονομίαν τοῦ Τάγματος καὶ τὰ κτηματικὰ καὶ φορολογικὰ ζητήματα, τὰ πλοῖα, τοὺς ἐμπόρους καὶ ὅ,τι ἄλλο προκύπτει ἀπὸ τὰ πολὺτιμα αὐτὰ ἔγγραφα.

Δὲν λείπουν τὰ προβλήματα τοῦ κρατικοῦ προϋπολογισμοῦ, τὰ ἔσοδά του ἀπὸ διάφορες πηγὰς καὶ τὰ ἔξοδά του, προβλεπτά καὶ ἀπρόβλεπτα, μὲ τοὺς ἀπαραίτητους περιορισμοὺς καὶ τὴν καταφυγὴν σὲ δανειστές, μερικῶν ἀπὸ τοὺς ὁποίους μαθαίνουμε τὰ ὀνόματα, τὰ ποσὰ ποὺ δανερίζουν καὶ τοὺς λόγους γιὰ τοὺς ὁποίους τὸ Τάγμα καταφεύγει στὰ δάνεια αὐτά.

Γίνεται ἐπίσης διεξοδικὴ θεώρησις τῆς ἀπονομῆς τοῦ δικαίου καὶ τῆς δικαιοσύνης, τῆς ὀργάνωσιν τοῦ Κράτους καὶ τῆς γραφειοκρατίας, καθὼς καὶ γιὰ τὶς σχέσεις τῆς ὀρθόδοξης Ἐκκλησίας μὲ τὴν καθολικὴν, τὴν παρουσίαν ἢ ὄχι μητροπολιτῶν (σ. 204-216) καὶ λεπτομερὴς ἀπαρίθμηση τῶν ἀξιωματῶν καὶ ἀξιωματούχων τοῦ Τάγματος καὶ τοῦ Κράτους τῶν Ἱπποτῶν (187-204), μὲ παράθεσιν καὶ τῶν ὀνομάτων πολλῶν ἀξιωματούχων.

Ὡς πρὸς τὴν γλῶσσα τῶν ἐγγράφων αὐτῶν καὶ τὴν γλῶσσα ἐπικοινωνίας τῶν ἀρχῶν μὲ τὸν πληθυσμό, ὁ κ. Τσιρπανλῆς ἐπισημαίνει ὅτι οἱ ἱππότες (σ. 185) «ἀποδέχθησαν τὰ ἑλληνικά, ὅπως τὰ μιλοῦσαν οἱ ντόπιοι, καὶ διόριζαν ἑλληνες νοτάριους γιὰ νὰ ἐξυπηρετοῦνται οἱ ὑπήκοοί τους». Ἡ γλῶσσα τῶν ἐγγράφων εἶναι κυρίως ἡ κοινὴ μεσαιωνικὴ λατινική.

Αὕτῃ εἶναι, μὲ κάθε δυνατὴ συντομία, ἡ περίληψις τῆς μεγάλης καὶ σημαντικῆς ἐργασίας τοῦ καθηγητῆ κ. Ζαχαρία Τσιρπανλῆ, ἡ ὁποία διαφωτίζει γιὰ πρώτη φορὰ μὲ τέτοιαν πληρότητα καὶ ἀκρίβεια τὶς διαφορὰς ὅψεις, διακρίσεις, τάξεις καὶ ἐπαγγέλματα ποὺ εἶχαν διαμορφωθῇ στὴν μεσαιωνικὴ κοινωνία τῆς Ρόδου, Κῶ καὶ τῶν ἄλλων νησιῶν κάτω ἀπὸ ἓνα ἰδιόρυθμο, πολυεθνικὸ μοναχικὸ τάγμα, ποὺ ἀπὸ τὴν ἀρχικὴ του ἀποστολὴ γιὰ τὴν ἀνάκτηση τῶν Ἀγίων Τόπων κατέληξε στὴν δημιουργία ἐνὸς μικροῦ νησιωτικοῦ κράτους, τὸ ὁποῖο ὁργανώθηκε ἀρκετὰ καλὰ, ὥστε νὰ μπορέσῃ νὰ διοικήσῃ τοὺς ἑλληνικοὺς κυρίως πληθυσμοὺς ποὺ περιλάμβανε καί, μάλιστα, νὰ ἀντισταθῇ μὲ ἐπιτυχία στὴν ἐπεκτατικὴ ὁρμὴ τῶν Τούρκων καὶ τοῦ Μωάμεθ τοῦ Πορθητῆ, γιὰ νὰ ὑποκύψῃ μόνο ὕστερα ἀπὸ 70 χρόνια στὴν δύναμη τοῦ Σουλεϊμάν τοῦ Μεγαλοπρεπτοῦ, μὲ τὴν σύναψις μιᾶς ἀξιοπρεποῦς συνθήκης, ἡ ὁποία ἐπέτρεψε στοὺς Ἱππότες νὰ φύγουν μὲ ὅλα τὰ ὑπάρχοντα καὶ Ἀρχεῖα, τὰ ὁποῖα μᾶς παρέχουν σήμερα τόσες καὶ τόσο πολὺτιμες πληροφορίες.